

KÜRESELLEŞME TARTIŞMALARININ TÜRKİYE ÖZELİNE YANSIMALARI

Hüseyin YAYMAN

G.Ü.İ.B.F Kamu Yönetimi

Bölümü Arş. Görv.

I- GİRİŞ

Bu çalışma ile genel anlamda küreselleşme düşüncesi ve tartışmaları ile Türkiye özelinde bu tartışmaların ekonomi, siyasal hayat, endüstri ilişkileri ve kamu yönetimi arasındaki ilişki irdelenmeye çalışılacaktır.

Son onbeş yılın gündeminde, ilk sıra hiç tartışmasız "değişim ve dönüşüm" adı verilen yeniden yapılanma konusuna ait olmuştur. Yeni sağ düşüncenin iktidara gelişi, serbest piyasa ekonomisinin yükselişi, tarihin sonu, yeni dünya düzeni, bilgi toplumu, modernizm-post modernizm, post yapısalılık başlıkları adı altında yürütülen tartışmalarda öne çıkan ortak nokta hegemonik bir biçimde "yeni zamanlardan ve yeni bir doğuştan" bahsedilmesidir. Yaşanan bu süreçte her şey değişmekte bir geçicilik kültürü oluşmaktadır. Değişimin nerede duracağı ve sonuçları öngörülmemektedir. Ayrıca, bu yeni eğilim ve süreçleri açıklamada sık kullanılan ve aşkınlaştırılan çeşitli kavramların içiçe girdikleri görülmektedir.

Bu sürecin en önemli tezi; ulus devletin içinde bulunduğu mali ve yönetsel krizin ana kaynağının kamusal mekanizmalar olduğu çözümün ise kamusal mekanizmaların lağvedilmesi ve piyasa mekanizmalarının yaygınlaştırılması politikalarında yatmakta olduğu iddialarıdır.

Olgusal bir gerçeklik olarak ortaya çıkan ve gelişen küreselleşme kavramı kapitalist sistemin kurulduğundan bu yana var olan ve devam etmekte olan bir süreç olup bu anlamda **uzay teknolojisi kadar gerçek olan**, kimse-nin görmezden gelemeyeceği bir gelişme olarak karşımızda durmaktadır. Aslında esas sorun ve tartışmada tam bu noktada başlamaktadır, küreselleşme sosyo- ekonomik inkar edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda dururken, alınması gereken tavır ve kararların içeriği bu tartışmaların ana problemi oluşturmaktadır.

Küreselleşme olgusu yeni sağın ekonomi ve yönetim politikaları ile devletin küçültülmesi ve özelleştirme politikalarının uygulanması amaçlarında birleşmekte ve demokratikleşme taleplerinin önündeki en büyük engellerden biri olan ulus-devletin; başka bir ifadeyle, "antidemokratik ve baskıcı siyasal rejimlerin kırılmasını", demokratikleşmenin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Küreselleşme olgusunun öne sürülen bir başka özelliğinin ise dünyanın fakir bölgelerinin, mevcut zenginliklerden daha fazla pay alabileceğine ve az gelişmiş ülke yönetimlerinin gelişmiş ülke yönetimlerini izleyerek onların refah seviyelerine ulaşabilecek-

lerine ilişkin tezdır. Bu öngörüler çerçevesinde küreselleşme kavramına karşı çıkmak hayli zor gözükmeğtedir. Karşı çıkanlar ise değişimin önündeki "dinazorlar" olarak yaftalanmakta, küreselleşmenin öngördüğü enternasyonizm düşüncesi ile birbirlerinden kopartılmış topluluklar döneminin kapandığı iddia edilmektedir.

II- KÜRESELLEŞME KAVRAMI ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Küreselleşme kavramı olgusal olarak eski, kavramsal olarak yeni bir terim olup günümüzde bir çok gelişmeyi anlatırken başvuru olan temel referans noktalarından biri haline gelmiştir (Şaylan 1996:11-12). Yeni yatırım araçlarının yaratılması, bunların etkinliğini artıran ve yaygınlaştıran bir haberleşme sistemi ve sermayenin dolaşımının yaygınlık kazanması yani uluslaşırılaştırma küreselleşme kavramının temel dinamikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmalar içerisinde dikkati çeken yönelimler, sermaye dolaşımının özgürleşmesi, teknolojik devrim, devletin küçültülmesi, özelleştirme, bölgeselleşme, yerelleşme, sermayenin merkezileşmesi, insan hakları, demokratikleşme talepleri vb. gibidir. Bu anlamda **küreselleşme teriminin bir ucu umuda açılan bir kapı olarak gözükse de diğer ucu karamsarlığa ve kaosa açılmaktadır.**

Küreselleşme kavramının çok sık müracaat edilen ve amacını aşan anlamlar yüklenmesini Timur (1996 a: 72) şu şekilde ifade etmektedir. "Son yılların siyaset jargonunda küreselleşme kavramı çok yaygın bir kullanım alanı bulmuş, adeta bir fetiş kavram haline gelmiştir. Ve her fetiş kavramda olduğu gibi kendisine tutkulu yandaşlar ve muhalifler bulunmuştur". Gerçekten küreselleşme kavramı ile ilgili tartışmalar Timur'unda belirttiği gibi sürekli "ak-kara" düzleminde cereyan etmekte süreci anlamak ve analiz etmekten çok doktriner bir tartışma üslubu devam ettirilmektedir. Küreselleşme kavramı 1980'lere doğru Harvard, Stanford, Columbia gibi Amerikan üniversitelerinde kullanılmaya başlandı. Yine aynı çevreler tarafından popülerize edilerek tüm dünyada yaygın bir biçimde kullanılmaya başlandı. Aslında belirleyici tarafı iktisadi yönü olmasına rağmen siyasal, sosyal, kültürel alanlarda amaca göre kullanılmaya başlanmıştır.

Küreselleşme kapitalizmin gelişmesinde bir aşama olup sözcük olarak dünyanın bütünleşmiş tek bir pazar haline gelmesini ifade ediyor (Hirst-Thompson 1998:20). Küreselleşme aslında kapitalizmin ortaya çıkmasından bu yana devam eden bir süreç ve bu süreçte sermayenin karının azaldığı durumlarda yenilenme dönemine girildiği gözlenmektedir. Kapitalizmin 300-350 yıllık tarihi içerisinde bu yenilenme sürecinin "kriz-krizden çıkış, büyüme, tekrar kriz" türünden döngüsel bir gelişme gösterdiği gözlemlenmektedir. 1970'li yıllarda ABD'nin mali yapısının bozulması ve sözkonusu ekonomik yükü daha fazla taşıyamayacağını anlamasıyla doların eşitliğini kabul eden Bretton-Woods para sistemine son verilmesi ile Amerikan dolarının ekonomik gücünün karşısına Avrupa'nın, Japonya'nın gücü çıkmıştı.

Bu gelişmelerle birlikte ABD'nin dış ödemeler dengesi bozulmuş bunun üzerine petrol krizi eklenince ABD ekonomisi ve onunla birlikte gelişmiş ülke ekonomileri yoğun bir durgunluk içine düşmüşlerdi. İşte bu noktada krizin aşılması için kar hadlerinin artırılması, kar hadlerinin artırılması için de verimlilik artışı ile pazarın büyümesi ile mümkün olacaktı (Şaylan 1996: 11-14). Bunu gerçekleştirmek için refah devleti anlayışına ve kumanda ekonomisine son vermek yeniden yapılandırma politikaları çerçevesinde, özelleştirme politikaları sonucu devletin küçültülerek kamu ekonomisinin daraltılmasıyla, pazarın genişleyerek ulusal sınırların dışına çıkması ile fiili bir durum yaratılmıştır. Bu yeni dönemin adı daha sonra amacını aşan anlamlar yüklenerek sihirli bir kavram haline gelen "küreselleşme" terimi olmuştur.

Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki, küreselleşme kavramı çok yönlü bir kavram olup insanların ilgi alanına göre iktisadi, siyasi ve kültürel yönleriyle gündeme getirilmektedir. Aslında tayin edici yönü iktisadi olduğu ve kapitalist gelişme sürecinin bir aşaması olduğu halde hemen her vesile ile sürekli küreselleşme kavramından bahsedilmesi ve onun erdemlerinin anlatılması gibi bir durum karşımızda durmaktadır (Timur 1996a: 72).

Küreselleşme kavramı ile özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren sonuçları görülmeye başlanan küresel değişim dalgası günümüzün gelişmiş ekonomilerini oluşturan kapitalist sermayenin gelişme trendlerinin ortaya çıkardığı değişim olgusu ile yalnızca sözkonusu ülkelerle ilgili değil, tüm dünyayı içine alan bir durumdan bahsedilmektedir. Bilgi toplumunun oluşumu, mega teknolojilerin gelişimi, küreselleşme, hizmet sektörünün önemini artırması, istihdamın nitelik bakımından değişmesi, bilgi işçisinin doğuşu gibi hususlar global değişim sürecinin dinamikleri olup, bu olgulardan hiç biri sözkonusu süreci izah etmede yeterli olmayan bütünlük bir yapı sözkonusudur (Ekin 1996: 12).

Naisbitt tarafından 1982 yılında yayımlanan Megatrends adlı eserinde yaşanan değişimi ve süreç şu şekilde ifade edilmektedir: Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, Ulusal ekonomiden- küresel ekonomiye geçiş, Merkeziyetçilikten- yerinden yönetime geçiş, Temsili demokrasiden- katılımcı demokrasiye geçiş, v.b. gibi.

Bu süreç irdelendiğinde görüldüğü üzere ulus-devletin, ulusal ekonomilerin ve hukuksal yapıların radikal biçimde dönüştürülmek ve yeniden yapılandırılmak istendiği fark edilmektedir. Öncelikle egemen ulusal devletin para ve maliye politikaları, giderek daha büyük oranda, uluslararası para ve sermaye piyasalarındaki olayları etkin bir yolla biçimlendirmek yerine piyasa mekanizmasının işleyişine terk etmektedir (Yıldızoğlu 1996 35-40). Ayrıca, küreselleşmiş ekonomide geleneksel üretim faktörleri olan toprak, emek, ikincil duruma düşmektedirler. Ulusal devletlerin ekonomilerini büyük ölçüde kontrol eden uluslararası ekonomilerin ve çok uluslu şirketlerin kontrolüne girdiği gözlenmektedir. Ayrıca bu süreç amaç olarak "kar maksimizasyonu ile birlikte pazarın da maksimizasyonunu" kapsamaktadır (Drucker 1996: 118).

Aslında yukarıda ayrı ayrı ifade edilen ve değişim/dönüştüm süreci olarak nitelenen olgusal gerçekliği tanımlamak, isimlendirmek gerekirse küreselleşme kavramının ta kendisi olduğu görülecektir.

III- KÜRESELLEŞME HANGİ YÖNELİMLERİ KAPSIYOR?

Küreselleşme olgusuna farklı bakışlar ve değerlendirmeler mevcuttur. Ancak, bunlar genel olarak iki noktada toplanmaktadır. Birinci olarak küreselleşme olgusuna olumlu bir açıdan yaklaşarak yeni durumun erdemlerinden bahseden görüş, ikinci görüş olarak ise küreselleşme sürecine eleştirel bir açıdan yaklaşarak aslında küreselleşmenin sömürgeciliğin yeni bir görünümü olduğu şeklindedir.

Birinci görüşü savunanların öne sürdüğü tezler şöyle sıralanmaktadır: Küreselleşme ya da global bütünleşme, küresel entegrasyon, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi ideolojik akımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görülen ancak birbiriyle bağlantılı olguları içerir. Küreselleşme bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelir. Bu değerler iktisadi nitelikli olabildiği gibi siyasi, sosyal, kültürel özellikte de olabilir. Ülkelerdeki çeşitli piyasaların işleyiş biçimleri ve bu piyasaların birbirleriyle olabilecek bağlantıları hakkındaki ortak düşünceler benimsenerek siyasi sistem, demokrasi, insan hakları, din ve laiklik, çevre bilinci gibi düşüncelerin evrenselleşmesi fikri hep bu kapsam içinde ele alınmaktadır. Küreselleşme süreci bir yönüyle de bu ilişkilerdeki yoğunlaşma ile daha da güç kazanmaktadır(DPT Özel İhtisas Komisyon Raporu 1995:2).

Küreselleşme olgusu ile ilgili iyimser görüşler olmakla birlikte genel olarak en yoğun eleştiriler bazı marksist düşünürler tarafından yapılmaktadır. Bu görüşler çerçevesinde şu sorular sıklıkla sorulmaktadır. "Niçin dünya tek pazar oldu? Kapitalizm krize girmeseydi küreselleşme gündeme gelir miydi? Küreselleşme hem verimliliği hem pazarı büyütüyor fakat bu niçin önce ve en fazla zengin ülkelerin daha çok işine yarıyor? Küreselleşme neden özelleştirme, deregülasyon, devletin küçültülmesi konuları üzerinde duruyor? Küreselleşme geleneksel sendikacılığı neden geriletiyor? Sosyal devleti niçin dinamitliyor? v.b. gibi " (Doğru 1996: 8). Bu sorularda görüldüğü üzere küreselleşme ve yeni dünya düzeni süreçleri ile beraber 1980'li yıllardan itibaren zengin ve yoksul ülkeler arasındaki gelir dağılımının iyice bozulmasına yol açmıştır. Küreselleşme uygulamaları sonucunda işten çıkarma, sendikasızlaştırma, taşeronlaştırma, sosyal devleti küçültme, ücretleri düşürme, emeği koruyan araçları tasfiye etme, sosyal hakları kısıtlama gibi yöntemlerle hem gelişmekte olan ülkelerin yoksullaşmasına hem de uluslararası sermayenin sınır tanımayan egemenliği sayesinde yoksul ülkelerden zengin ülkelere kaynak aktarılmasına neden olmaktadır (Özsever 1996: 6).

Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler İnsanı Gelişme Raporlarına göre bu gelişmeler sonucunda dünya nüfusunun en zengin %20'si dünya geliri- nin %85'ine el koyuyor. Buna karşılık en fakir %20 dünya geliri- nin ancak %1.4 üne sahipken, bu kesimin günlük geliri bir dolardan daha az bir rakama tekabül etmektedir. Dünyada yaklaşık birbuçuk milyar insan mutlak yoksul- luk içinde yaşıyor. 1960'da dünyanın en zenginleri en fakirlerinden 30 kat daha zengindi. 1990'da bu fark 60 katına çıkmıştır. Küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada ücretlerin düştüğü çalışanların daha da yoksullaştığı gözlem- lenmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'de reel ücretler 1970'lerin başından beri sürekli düşmekte olup doların 1995'teki değeri baz alınarak yapılan hesaba göre bir erkek işçinin haftalığı 1979'da ortalama 590 \$, 1996'da 540 \$'dan daha azdır. Ayrıca ücretler arasındaki eşitsizlikler de artmış, teknoloji- deki hızlı değişme sonucu vasıfsız işçilere talep de hızla da- ralmıştır.

Boratav, bu durumu çok çarpıcı bir biçimde ifade ederek sözkonusu süreçte işçilerin vatani yoktur sloganının tersine döndüğünü işçilerin ulusal olmak zorunda bırakıldığını ve sermayenin vatansızlaştığını belirterek kü- reselleşmenin emperyalizme saygınlık kazandırma, emperyalizm karşısın- da çaresizlik yaratma çabası olduğunu öne sürmektedir (Boratav 1996: 21- 28).

Tablo I. Küreselleşme Süreci ile Sanayi ülkeleri ve Diğer Ülkeler Arasındaki ilişkiler

	1980		1990		1995	
	Top.GSMH	Top.Nüfus	GSMH	Nüfus	GSMH	Nüfus
Sanayi Ülkeleri	70.8	18.4	73.2	15.5	80.7	14.2
Diğer Ülkeler	29.2	81.6	26.8	84.5	19.3	85.9

Kaynak: G. Kazgan, Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, 1997.

Tabloda görüldüğü üzere aynı zamanda Dünya Bankası raporlarına göre; Gelişmiş kapitalist ülkelerin dünya yüz ölçümü ve nüfusu içerisinde diğer kesime nazaran daha dar bir kesimi kapsamasına rağmen ekonomik güçleri günden güne artmaktadır. 1980 yılında yüksek gelirli sanayi ülke- lerinin dünya nüfusundaki oranı %18.4'ten, 1990'da %15.5 iken 1995'te bu ra- kam %14.1'e düşmüştür. Bu ülkelerin dünya Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki payı 1980'de %70.8 iken 1990'da %73.2, 1995'te ise %80.7'ye çıkmıştır. Ay- nı dönemler içinde sanayileşmiş-gelişmiş ülkeler dışında kalan ülkelerin

nüfusu 1980'de %81.6'dan 1995'te %85.9'a çıkarken GSYİH payı 1980'de %29.2'den 1995'te %19.3'e düşmüştür (Kazgan 1997: 53).

Dünya gelirinin bölüşümündeki bir eşitsizlik ve adaletsizlik yanında küreselleşme süreci ile sermayenin ülkelere devlet kredileri şeklinde değil, özel sektör kuruluşlarının kredileri şeklinde gittiği ayrıca gözlenmektedir.

Tablo II- 1970-1990 Arası Kredilerin Niteliğinin Değişimi

	1970	1980	1990
Resmi	32.2	157.5	518.5
Özel	13.7	192.7	439.5

Kaynak: G. Kazgan, Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, 1997.

Tabloda görüldüğü üzere geçen zaman içinde ülkelerin ve resmi kuruluşların açtığı kredilerin oranı azalırken, özel sektör kredilerinin aynı dönemde katlanarak arttığı gözlenmektedir. Yine aynı dönemde 1970 yılı baz alındığında garantili kredilerin oranı 44 milyar \$'dan 1990'da 1.448 \$'a yükselirken kredilerin oranı 1970'de 15 milyar \$ olmuştur. Görüldüğü üzere küreselleşme gelişmemiş ülkelere zengin ülkelerin refahını sunmak yerine yoksul ülkeleri daha fazla yoksulluğa itmekte, sermaye hareketleri sürekli gelişmiş kapitalist ülkeler tarafına olmaktadır.

Aynı süreçte çok uluslu şirketlerin yıllık ciroları pek çok ülkenin gelirinden daha fazla rakamlar tutmaktadır. Örneğin, en büyük beş çok uluslu şirketin yıllık cirosu 562.1 milyar dolar olup, bu büyüklük tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin geliri olan 454.5 milyar dolardan daha fazladır (Başkaya 1996: 49). Yine 10 büyük şirket 100 küçük ülkeden daha fazla ciro yapmaktadır. Shell ve Exxon petrol şirketlerinin toplam cirosunu geçebilen ülke sayısı sadece 27'dir. Shell'e ait 400 bin dönümlük arazi 146 ülkenin yüzölçümünden daha büyük, General Motors'un (GM) yıllık satış kazancı, Tanzanya, Etiyopya, Nepal, Bangladeş, Zaire, Uganda, Nijer, Kenya ve Pakistan'ın toplam GSMH'dan daha fazla yani, GM tek başına sözkonusu ülkelerde yaşayan 500 milyon insandan daha çok kazanıyor. Dünyanın en önemli 12 sanayi kolunun otomotiv, havacılık, elektronik, çelik, petrol, bilgisayar ve medya dahil %40'ını sadece beş büyük firma paylaşmaktadır (Vidal 1997: 17). 1991 yılında 5 Japon şirketinin elde ettiği yıllık kazanç Sovyetler Birliği'nin tüm kazancına eşittir. Küreselleşme sürecinin bu gelişmeleri dikkatlice incelendiğinde sözkonusu süreçte kimin, kimleri niçin yönettiği açık olarak karşımıza çıkmaktadır. Görülen odur ki, küreselleşme eşitsizliği derinleştirmekte bölgeler ve ülkeler arasındaki dengesizliği daha fazla artırmaktadır.

Aynı süreçte, teknolojik gelişmelerin hızlanması sanayi kesiminden, hizmet sektörüne yöneliş, çalışma hayatında kadınların istihdamının artması, esnek çalışma uygulamaları sonucunda endüstri ilişkilerinde yoğun bir sendikasılaşırma uygulaması ile karşılaşılmaktadır.

Küreselleşmenin genel olarak ortaya çıkışı, gelişmesi, yönelimleri ve sonuçları üzerinde özetle durduktan sonra, Türkiye özelinde tartışmalara geldiğimizde aslında Türkiye'nin durumunun genel yönelişlerle paralellik arzettiği ve pek farklılaşmadığı gözlemlenmektedir.

IV- KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE

1980'li yıllarda başta İngiltere daha sonra ABD ve diğer ülkelerde iktidara gelen "yeni sağ'ın, Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle öne sürülen "Yeni dünya düzeninin" argümanları ile örtüşen küreselleşme tartışmalarının Türkiye gündemine gelmesi neo-liberal politikaların Türkiye'de uygulayıcısı olan Özal Hükümetleri döneminde olmuştur. Ciddi anlamda tartışılması ve irdelenmesi ise 1980li yılların sonu 1990'lı yılların başında yapılmıştır. Küreselleşmenin Türkiye gündemine yerleşmesi öncelikle devletin küçültülmesi, özelleştirme, devletin yeniden yapılandırılması tartışmaları ve uygulamaları bağlamında olmuştur. Devletin küçültülmesi ve özelleştirme politikaları bu dönem içerisinde bir "mit" haline getirilerek medyanın da desteği ile ülke gündeminin birinci maddesi haline gelmiştir.

Bugün gelinen noktada faiz ödemeleri dışında milli gelir içindeki kamu harcamalarının oranı DPT rakamlarına göre %18 civarında seyrederken, 1993 yılı itibarıyla ABD'de %30, Japonya'da %31, Almanya'da %47, İtalya'da %51 seviyelerindedir. Aynı dönem içinde az gelişmiş ülkelerdeki durum ise Macaristan'da %55, Mısır'da %40, Şili'de %61'dir

Nüfusun çoğunluğunu oluşturan çalışanlar, ulusal gelirin %24'ünü alırken gelir vergisinin %51'ini ödemektedirler. Rakamlarda görüldüğü üzere geliri en az olanlar en çok, geliri en çok olanlar ise en az gelir vergisi vermektedirler. 1996 yılında tüm vergilerin üçte ikisi (%66.6'sı) faiz ödemelerine gitmiştir. İşgücünün ödediği gelir vergisinin tümü faiz ödemelerini karşılamaya yetmemektedir. 1998 yılı bütçesi içinde faiz ödemelerinin oranı %39 olarak tespit edilmiştir. Bu oran dahi Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durumu göstermeye yetecek niteliktedir (Harb-İş 1998: 18). 1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları ve özelleştirme uygulamaları sonucunda bir yandan yatırımlar azaltılırken, diğer yandan bütçe giderleri içindeki sosyal harcamaların oranı düşürülürken bütçenin büyük bir kısmı faiz ödemelerinin oluşturduğu transfer harcamalarına gitmektedir. Devletin kurumlarının verdiği rakamlara göre işsizlik oranı %11 civarında seyrederken 8 milyon insanın açlık sınırında yaşadığı belirtilmektedir.

Türkiye ekonomisine ilişkin olarak genel anlamdaki bu gelişmelerden bahsettikten sonra küreselleşmenin Türk kamu yönetimi üzerine tesirlerine bakacak olursak, bu süreçte ana fikrin kamu yönetiminin (devletin) küçültülmesi ve yeniden yapılandırılması fikrinin olduğunu görürüz.

Devletin Küçültülmesi ve Yeniden Yapılandırılması Politikaları

Devletin (kamu yönetimi) yeniden yapılandırılması kavramı çok geniş ve karmaşık kavramlardan biri olup bir çok tanımı yapılmaktadır. Bazen aynı terim altında değişik kavramlar, bazen de değişik terimlerle aynı kavramlar ifade edilmekte olup, devletin yeniden yapılandırılması düşüncesi ve uygulaması genel bir kurum oluşturabilecek zengin bir içeriğe sahip olup bütün dünyada büyük ilgi çekmektedir (Tutum 1994:8).

Ülkemizde en yaygın kullanılan terim idari reform terimi olup 1980'li yılların sonuna doğru kullanılmaya başlanan yönetimin yeniden yapılandırılması kavramı Türkçe için henüz yeni bir terim olmasına rağmen aslında yaşanan değişmeyi göstermesi bakımından da önemli bir kavramsallaştırma değildir. En yalın biçimiyle yönetimin içinde bulunduğu durumla kendinden beklenen durum arasındaki farklılıktan doğan yönetimin yeniden yapılandırılması ihtiyacı özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmemiş ülkelerin gelişmiş ülke yönetimlerinin refah seviyesine ulaşmak için başvurulan kalkınma yöntemi anlayışının bir parçasıdır.

Planlı dönem öncesi, planlı dönem sonrası ve 1980 sonrası uygulanan reform çalışmaları şeklinde üç dönem halinde irdelenen süreçte, planlı kalkınma dönemi öncesi yapılan çalışmalar (1947-1960), genel çözümler getirmeyi amaçlayan, daha çok yabancıların yaptığı ve kişisel gözlem ve tavsiyelerin ağırlıkta olduğu raporlar olduğu ileri sürülmektedir (İdarenin Yeniden Düzenlenmesi 1972: 19). Yönetimin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bu kısa kavramsal açıklamadan sonra dünyada 1980 sonrası yaşanan sürece baktığımızda az gelişmiş ülke yönetimlerinin mali piyasaların serbestleştirilmesi ile mali piyasaların ulusal engellerden kurtulması ve üretken sermayenin dünyanın şu ya da bu yöresinde en karlı alanların devlet tekeline arındırılarak kendisine açılması bağlamında IMF'nin istikrar programları. Dünya Bankasının koşullu "Yapısal Uyarılama Kredileri aracılığıyla ulaşılabilmektedir.

Eskinin idari reform anlayışı yeni dönemde yerini "yapısal uyarılama" yöntemi ile biçimlenen varlığını piyasaya endekslenmiş bir demokratikleşme öngören yeni sağ ideoloji, yeni dünya düzeni ve küreselleşme çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Dünyayı büyük bir köy haline getiren küreselleşme süreci ile kimi az gelişmiş ülkeleri batının banliyöleri haline getirmiştir. Bütünleşme, merkezdeki refahı paylaşmanın ve demokrasiye ulaşmanın güvenceli yoludur. Bunun için az gelişmiş ülkelerin yapması gereken şey piyasa mekanizması kurallarını işletmek ve korumacı duvarları ortadan kaldırmaktır (Güler 1996: 43). Söz konusu dönem içinde uygulanan politikalar 1945 sonrası dönemin tam tersi olmuştur. Yani bu dönemde devlet aygıtının büyütülmesi, genişletilmesi, devletin öncül rol üstlenmesi değil, sınırlı kamusal yükümlülüklerin öne çıktığı bir dönemdir.

Yapısal uyarılama politikaları devletin geleneksel görevleri ile yetinen ölçüler içine çekilmesi ile uygulanacaktır. Kamu hizmetleri piyasa düzeni içine devredilecek, devlet bir işletme gibi örgütlenecek ve işleyecektir. Bunun sonucunda ulus devlette var olan merkezi devletin gücü ve geleneksel bürokrasi parçalanarak parçalı yapılar oluşturulacaktır. Bu yapı içinde yetkilerin bir kısmı uluslar arası örgütlere, bir kısmı gönüllü kuruluşlara di-

ğer bir kısmı ise yerel yönetim kuruluşlarına devredilecektir (Ohmea 1996: 149-177).

Temelde ekonomik ve toplumsal içerikli değişim dalgası tüm dünyayı etkisi altına almış ve dikkatleri ülke kamu yönetimleri üzerine yöneltmiştir. Küresel ekonomik düzen içerisinde ülke yönetimleri neyi yapabilir, neyi yapamazlar? Bu süreç içerisinde kamu yönetimlerinin rolü ne olmalıdır? Kamu harcamalarının oranı ne olmalıdır? Kamu hizmetlerinin niteliği nasıl olmalıdır? Soruları yeniden sorularak kamu yönetimleri (devlet aygıtı) tartışmaya açılmıştır.

1989 yılında OECD'ye üye ülkelerde yapılan araştırmaya göre sözkonusu ülkelerde devletin yeniden yapılandırılması kapsamında ve kamu sektörüne piyasa mekanizmasının uygulanması bağlamında şu düzenlemelerin yapıldığı gözlenmektedir.

Kamu yönetimlerinin (devlet aygıtı) rolünün gözden geçirilerek yeniden tanımlanması. Devletin küçültülerek sınırlandırılması. Kurumların özerkliklerinin artırılması. Bakanlıkların sayısının azaltılması, işleyişinin ve yapısının modernleştirilmesi. Karar verme yetkisinin dağıtılması ve Adem-i Merkezileşme, bütçe reformu ve finansal yönetim. Girdi denetiminin yerine, çıktı denetiminin yapılması. Kamu kesiminin özel sektör rekabetine açılması. Kamu harcamalarının azaltılması. Enformasyon teknolojisinin kullanım alanını ve kullanım etkinliğinin artırılması. Kamu hizmetlerinin sorumluluğunun iyileştirilmesi.

Bu gelişmelerin ortak noktası görüldüğü üzere devlete ait olan siyasa yapma ve egemenlik yetkilerinin devredildiğini veya piyasa mekanizması içinde yürütüleceği/yürütüldüğü farkedilmektedir

OECD ülkelerindeki çalışmalara benzer bir çalışma ABD'de yapılmıştır. Gaebler ve Osborne'un "Devletin yeniden örgütlenmesi" ismini verdikleri çalışmada, yeni kamu yönetiminin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır. Bireylere ve sivil toplum örgütlerine bırakılan kamu yönetimi. Vatandaş yerine, müşteri odaklı kamu yönetimi. Kamusal malların ücretlendirildiği girişimci kamu yönetimi. Piyasaya yönelik kamu yönetimi.

Bu yapılanma içerisinde mevcut yönetim pratiklerinin aşındığı ve ülke yönetimlerinin yeni dönemin yapısal uyarılma reformları çerçevesinde kimi yazarlarca "yönetişim" terimi ile kavramsallaştırılan egemenlik haklarının ulusal ve uluslararası aktörlere devredildiği yeni bir kamu yönetimi kültürü yaratılmak istendiği görülmektedir. Bu yeni kültürde vatandaş yerine artık müşteri kavramı öne çıkmaktadır.

Genel olarak, yeni sağ ideolojileri ve küreselleşme olgusu bağlamında yaşanan bu süreç içerisinde devlet artık "eski devlet" olmaktan çıkmıştır (Karaman 1995: 43). Yaşamımız, çalışma anlayışımız ve yönetim tarzlarımız radikal değişikliklere uğramıştır (Knoke 1996).

Bu uygulamalar sonucunda kamu yönetimlerinin ahenginin bozulduğuna dikkat çekilerek şu tespitlerde bulunulmuştur (Masceranhas 1993: 327).

1-Kamu kurumlarına tanınan aşırı özerklik, eşgüdümü engelleyerek, ulusal politikaların belirlenmesini güçleştirmektedir.

2-Sonuçlara yönelik yönetim anlayışı içerisinde kurumların verimliliği kamu yararından daha önemli hale gelmiştir.

3-Kamu işletmeciliği kültürü kamu kurumları arasında yıkıcı rekabetin egemen olmasına neden olmuştur.

4-Kamusal hizmetler hükümetlerin politikalarıyla aşırı biçimde özdeşleşerek, hizmetlerin hükümetlerle başlamasına ve bitmesine neden olarak kamu hizmetlerinin sürekliliği ilkesi zedelenmiştir.

Bu genel değerlendirmeden sonra Türkiye'de devletin yeniden yapılandırılmasına geldiğimizde daha önce de ifade ettiğimiz gibi ülkemizde reform olgusu iki dönem halinde ele alınmaktadır. Birincisi 1945-1980 arası kapsayan ve bir çok yabancı uzman raporları ile MEHTAP (Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi) İYD (İdarenin Yeniden Düzenlenmesi) gibi birçok yeniden düzenleme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda ortak nokta etkili-verimli-hızlı kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde devletin mevcut görevleri içinde kalarak yeniden düzenlemek ve kısmi iyileştirmeler yapılmak istenmiştir.

1980 sonrasında ilk Özal hükümetleri ile devletin sınırlandırılması ve kamu harcamalarının azaltılması birinci amaç haline getirilmiştir. Bu dönem içinde yapılan KAYA Raporu (Kamu Yönetimi Araştırma Raporu)'na göre yeni yapılandırma içinde birincil hedef; devletin küçültülmesi, etkinleştirilmesi, piyasa mekanizmasına göre hareket etmesi (KAYA Raporu 1987:2) gibi işletme yönetiminin amaçları benimsenmiştir

İdari reform yönetiminde araştırmalar kamuoyuna açık olarak, bürokrasinin doğrudan katılımı ve yardımları sağlanarak bütüncü bir yaklaşım benimsenmiştir. 1980'li yıllarda uygulanan yapısal uyarılma yönetiminde ise, devletin yeniden yapılandırılmasında pragmatik, parçalayıcı, kamu kesimini daraltıcı bir durum söz konusudur.

Birinci dönem reformlarında, devletin konumunda güçlenme ve işlevlerinde genişleme, zamanın koşullarına uygun modern bir bürokratik aygıt amaçlanırken, ikinci dönemde devletin sınırlandırılması, işlevlerinde daralma, özel sektör yönetimine uygun bir aygıt yaratılmak istenmiştir. Bu dönemde uygulanan politikaların ve benimsenen hedeflerin küreselleşme olgusunun dinamikleri ile örtüştüğü çok açık bir gerçektir. 1980 sonrası uygulanan bu politikaların sonucunda. ABD'de eğitimlerini tamamlamış bürokrasi tecrübesi olmayan yöneticilerin göreve getirilmeleri ile geleneksel bürokrasi parçalanarak alternatif bir bürokrasi yaratılmak istenmiştir (Timur 1996b:368). Devlet tecrübesi olmayan ve devleti şirket yönetme mantığı içinde yönetmeye kalkışan prensler bir müddet sonra başarısız olarak ya özel sektöre ya da yeniden ABD'ye dönmüşlerdir.

Yapısal uyarlama kararlarının ivedilikle uygulanması bağlamında geleneksel bütçe sistemi bay-pas edilerek fon sistemi kullanılmıştır. Hiçbir denetimin olmadığı fon sistemi yönetimi ile devletin muhasebe kayıtlarına girmeden büyük miktarlarda paralar kullanılmıştır. Yine aynı dönem içinde mevcut bürokrasi çözümlenerek, bürokrasi siyasallaştırılmıştır. Planlama ilkesi kaldırılarak projecilik benimsenmiştir

Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları

Küreselleşme olgusunun en önemli dinamiklerinden biri olan özelleştirme politikaları 1980'li yılların başında Türkiye gündemine girmiş, mucizevi bir kurtuluş reçetesi olarak takdim edilmiştir.

Özelleştirme; büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal dengesizlikleri düzeltmenin, kamu finansman açıklarını azaltmanın ve enflasyonu düşürmenin bir aracı olarak nihayetinde devletin ekonomik faaliyetlerini azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak, özelde kamu iktisadi teşebbüslerini genelde devletin sahip olduğu her türlü mal varlığını özel mülkiyete devretmek şeklinde tanımlanmaktadır (Boratav 1998: 120).

Özelleştirmenin verimliliği artırdığı, rekabet ortamını geliştirdiği, sanayiye tabana yaydığı, gelir dağılımını iyileştirdiği, Pazar ekonomisinin etkin işleyişini sağladığı vb. gibi tezler ileri sürülse de uygulamalar sonucunda karşılaşılan durum ileri sürülen gelişmelerden daha farklıdır. Özelleştirme uygulamaları sonucu işsizlik artmış, sendikasılaşma yaygınlaşmıştır. Dünyanın bir çok yerinde ve Türkiye'de sermayenin cılızlığını önlemek, ulusal özerk sermayeyi oluşturmak için kurulan KİT'ler sermayenin küreselleştiği 1980'li yıllarda uluslar arası sermayenin önündeki engellerden biri olmuştur (Başkaya 1997: 61).

Yoğun olarak özelleştirmenin erdemlerinden bahsedilirken, devletin sahip olduğu her türlü mal varlığı, özel mülkiyete devredildiği unutulmak istenmektedir. Ulus devletin gücünü yok etmek, sosyal devleti ortadan kaldırmak, merkezi devletin güçlerini parçalayarak yerel yönetimlere devretmek suretiyle ulus devletin altı oyularak tüm bu gelişmeler demokratikleşme olarak sunulmakta, kamuoyu aldatılmakta olduğu (Ertuğrul 1996: 48), tezi ileri sürülmektedir.

Ayrıca yine gelişmemiş ülkelere yapısal uyarlama politikalarını uygulamaya koyup uluslararası sermayenin önünü temizleseler dahi sermaye hareketliliği gelişmiş ülkelere gelişmemiş ülkelere doğru yoğun bir yatırım ve istihdam akışını sağlamamakta olduğu belirtilerek (Hırs-Thompson 1998: 27), sürecin tam tersine işlemekte, mevcut yapı içinde zengin ülkelerin daha zenginleşmesine, yoksul ülkelerin daha da yoksullaşmasına dikkat çekilmektedir.

Türkiye özelinde özelleştirme uygulamaları "şaibe" altında olup, genel kanaat KİT'lerin "İktidar Seçkinlerine" peşkeş çekildiği şeklindedir. En

son yapılan Türkbank ve Petrol Ofisi özelleştirmeleri bu durumu daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Ayrıca özelleştirme uygulamalarına KİT'lerin zarar etmesi bahanesi ileri sürülürken ilk özelleştirme uygulamalarına en çok kar eden KİT'lerden başlanılmaktadır.

Özelleştirme süreci ile kamu eliyle kalkınma ve sanayileşme amacından vazgeçildiği görülmektedir. Özelleştirme ile birlikte öne sürülen kamu tekellerine son verilmesi tezi ile kamunun elinden haraç-mezat çıkarılan KİT'leri özel sektörün elinde, özel sektör tekeli haline gelmektedir. Ayrıca, pek çok işçi işinden çıkarılmakta, çalışanlar üzerinde sendikasılaştırma baskısı uygulanmaktadır (Başkaya 1997: 63).

Özelleştirme uygulamalarında işçi sendikaları taraf haline getirilerek sendikalar asıl işlevlerinden uzaklaştırılmaktadır. Bu süreçte küreselleşen sermaye olurken emeğin önündeki engeller sağlam olarak yerinde durmaktadır. Teknolojik gelişmenin sanayiye uygulanması ile insanın yerini robotlar alırken, kadınların istihdamındaki artış, esnek çalışma gibi olgularla geleneksel toplu sözleşme modeli zayıflamakta, sendikasılaştırma adım adım uygulanmaktadır (Işıklı 1995: 277-278). küreselleşme sürecinde endüstri ilişkileri sistemi siyasi ve iktisadi sistemin bir alt düzeni olarak bu değişikliklerden önemli bir pay almaktadır.

Yine hizmet sektöründeki gelişme geleneksel sendikacılığı tehdit eden en önemli gelişmelerden biri olarak karşımızda durmaktadır. 1980'li yılların başında OECD ülkelerinde hizmet sektörü %57'den 1990'larda %64'lere çıkmıştır. Bu yapısal gelişmede, toplam işgücünde kısmi süreli bağımsız çalışma ve geçici istihdam biçimlerinin yaygınlık kazanmasıyla standart dışı istihdam biçimleri uygulamaya başlamıştır. Sonuçta, 19. Yüzyıl sonunda ortaya çıkan el işçiliğine dayanan, tam süreli, erkek egemen işgücü yerini kadın, beyaz yakalı ve kısmi süreli çalışanlara bırakmıştır. Bu durum sendikaların gücünü önemli ölçüde azaltmaktadır (Ekin 1996: 18).

Diğer yandan 1970'li yıllardan itibaren işgücünde kadın çalışanların oranı hızlı bir biçimde artmaya başlamıştır. Kadın işgücünün artışı ile çalışanlar daha az ücret almaya, sosyal yardımlardan daha az yararlanmaya, iş güvencesinin zayıfladığı, kadınların sendikal örgütlenmeye pek sıcak bakmadıkları ve sendikaların üye kaybına uğradıkları ileri sürülerek istihdamdaki yapısal değişime dikkat çekilmektedir (Ekin 1997: 185).

Bu gelişmeler sonucunda sendikaların gücü azalırken küreselleşme olgusu ile birlikte geleneksel sendikacılığın işlevsizleştiği ve bir dönüm noktasına geldiği gözlemlenmektedir. Bu süreçteki sorunlar sırasıyla, sendikaların gücü ekonomik yapıya bağlı olarak azalmaya devam edecek midir? Sendikalar halihazır güçlerini muhafaza edecekler ancak çatışmacı niteliklerinden uzaklaşarak işbirliğine yönelik özellikler mi kazanacaklardı? Üçüncü olarak ise sendikaların gücü mevcut düzeyinde mi kalacak, böylece sendikalar, mevcut duruma intibak mı edeceklerdir? Yani başka bir ifadeyle; sendikasız bir ekonomi, Çatışmasız bir toplu pazarlık, Mevcut trendlere uymuş bir sendikacılık önümüzdeki dönemin sendikalarının tercih edecekleri seçeneklerdir.

Özelleştirme iki temel gerekçeye oturtulmakta, bir yandan ekonomide verimlilik sağlamak, diğer yandan ise sermayeyi tabana yaymak amaçlanmaktadır. Yine özelleştirme uygulamaları ile KİT'lerin ekonomi üzerindeki yükünü azaltmak, rekabeti artırmak, devlete gelir sağlamak ve bürokrasiyi azaltmak diğer amaçlar arasında sayılmaktadır. Söz konusu amaçlara baktığımızda özelleştirmenin tek başına ekonomik bir çözüm olmaktan ziyade diğer yapısal uyarılama reformlarının bir parçası olduğu görülmektedir (Brenden 1994: 64).

Küreselleşme bağlamında ekonomilerin esnekleştirilmesi maliyetlerin düşürülmesi, işyerlerinin teknolojik yeniliklere açık bir yapılanma ile ihracata yönelmesi özelleştirme uygulamalarını daha da hızlandırmıştır.

Demokratikleşme-Yerelleşme Talepleri ve Küreselleşme

Küreselleşme olgusu ile tartışmaya açılan önemli konulardan biri de demokratikleşme ve yerelleşme kavramlarıdır. Küreselleşme olgusunun öne sürdüğü demokrasi anlayışı piyasa demokrasisidir. Aslında bu diğer bir deyişle liberal demokrasi kavramsallaştırması olup tartışmalar bu olgusal ve teorik gerçeklik üzerinde yükselmektedir (Üstüner-Keyman 1995: 33). Küreselleşme olgusunun toplumların demokratikleşme taleplerine ekonomik ve yönetsel örgütlenme modeliyle cevap verebileceği öne sürülmekte, günümüz demokrasilerinin içinde bulunduğu krizin küreselleşmenin demokratikleşme faktörüyle aşılabacağı belirtilmektedir.

Devletin ekonomi alanında doğrudan üretici, dağıtıcı ve düzenleyici olmadan çıkarılması ile devlet geleneksel görev alanlarına çekilmesi sağlanacak ve toplumsal alan daha genişleyecektir denilmektedir (Güler 1996: 51). Düz mantıkla doğru görünen süreçte sorulması gereken soru devletin egemenlik hakkını kime devrettiği, bu yetkinin nasıl ve kimin için kullanılacağı sorularıdır. Küreselleşme olgusunun yönetim tekniği olan yönetim modelinde görüldüğü gibi egemenlik yetkisinin ulusal ve uluslararası aktörlere devri ve bu aktörlerin sermaye ile bir şekilde eklemlenmiş olması dolaylı olarak küreselleşme olgusunun piyasa demokrasisinin sonuçta kimin işine geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sonuçta küreselleşme ile demokrasiye ve ulusal bağımsızlığa büyük bir darbe vurulmaktadır. Söz konusu süreçte uluslararası sermayenin iktidarı güçlenirken, çalışanların örgütleri olan sendikaları zayıflatarak yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır (Yıldızoğlu 1996: 104).

İleri sürülen sava göre, gelişmemiş ülkeler siyasal kültürlerinde kemikleşmiş geleneksellik nedeniyle otoriter yönetim yapıları üretmektedirler. Demokrasinin yokluğu geçmişin mirasıdır. Devletin aşırı büyüklüğü kapitalist girişimciliğin gelişmesini engellemiştir. Ulusal kalkınma (1945 sonrası) amacı ile içe kapanma geleneksel siyasal kültürü yeniden üretmiş kalkınma bir türlü gerçekleşemeyen bir hedef olmuştur. Bu durumun aşılması için gelişmemiş ülkelerin mevcut iktidar yapısı engelinden kurtulmaları ge-

rekmettedir. Bunun yegane yolu küreselleşme olgusunun sunduğu imkanlar ile modern dünyaya açılmaktır. Küreselleşme az gelişmiş ülkelere toplumun atılım yapmasını engelleyen ve onun önünü tıkayan devletten kurtulmayı salık vermektedir. Küreselleşme sürecinin gereklerini yerine getirmek devletin hem ekonomik alanda hem de toplumsal yaşamdan geri çekilmesi anlamına gelmektedir(Timur 1996: a 72-95). Devletin yerini piyasa aldıkça ulus-devletin otoriter yapısı ortadan kalkmakta, toplumun kendini gerçekleştirme imkanı doğmaktadır, denilmektedir.

Küreselleşme olgusunun amaçlarından bir diğeri merkeziyetçi ulus-devleti parçalayarak adem-i merkeziyetçi bir yapı öngörmesidir. Sermayenin vatansızlaştığı yeni dönem içinde sermayenin bu serbestliği önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bu engeller ulusal sınırlar ise bu sınırlar içindeki kural koyma yetkisi ellerinde bulunduranlardır. Öyle ise öncelikli yapılacak iş, devletin zayıflatılması ve parçalanması gerekmektedir. Yerelleştirme devletin dibini oyması, bölge yönetimlerinin kurulması merkezi devletin rakip güç odaklarının oluşturulması bakımından sermayenin serbestçe dolaşımını sağlayacak bir uygulamadır (Eroğul 1996: 40).

Öngörülen yerelleşme modeli içinde, devletin küçültüldüğü, merkeziyetçiliğin yerini adem-i merkeziyetçiliğin aldığı yerelleşmiş yönetimin odağına ise piyasa mekanizmasının oturtulduğu, ulus-devlet döneminin sona erdiği, kamu yönetiminin görevinin sözkonusu bulunduğu ülkenin küresel sisteme açılmasını ve uyarlanmasını sağlamayı amaçlayan bir yapı vardır. Yukarıda ifade edilen görüşler bağlamında ülkemizde 1980'den sonra sistematik olarak yerelleşme konusu tartışılmakta ve sürekli gündemde tutulmaktadır. En son "Merkezi İdare ile Mahalli İdareleri Arasında Görev Bölüşümü ve Hizmet İlişkilerinin Esaslarının Düzenlenmesi ve Çeşitli Kanunlarda Mahalli İdareler ile İlgili Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı" hazırlanarak "Mahalli İdareler Reform Tasarısı" olarak TBMM başkanlığına sunulmuştur. On bölüm ve 41 maddeden oluşan tasarı çok sayıda yasada değişiklik yapmakta ya da yasalara ek maddeler getirmektedir.

Tasarı yalnızca bir Mahalli İdareler Reformu Tasarısı olmakla kalmayıp aslında tüm devleti yeniden yapılandırmayı amaçlamaktadır. Tasarı merkezi yönetim tarafından yerine getirilen çok sayıda görevi İl Özel İdarelerine devretmektedir. Yeni anlayış içerisinde Mahalli İdarelerin çalışma şekli işletme yönetimine ait olan şirketçilik-ihalecilik ve özelleştirme şeklinde belirlenmiştir. Yeni sağın uygulamaları doğrultusunda devlet otoritesinin özel sektör şirketleri ve sivil toplum örgütleri devri sözkonusudur. Bu durum orta ve uzun vadede kamu yönetimi sisteminin çalışma düzenini ve ahengini bozarak yönetimin içinde bulunduğu karmaşanın daha da artmasına neden olacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1980'li yıllar pek çok değişimin ve dönüşümün yaşandığı yıllar olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu dönem içinde ekonomilerin liberalleşmesi, mal ve hizmet dolaşımının yaygınlaşması, uluslar arası rekabetin yoğunlaşması, küreselleşme, demokratikleşme, iletişim teknolojisindeki gelişmeler gibi ulusal ve uluslararası gelişmeler devletlerin işlevlerinin farklılaşmasına, rollerinin yeniden tanımlanmasına neden olarak yeni yapılanmaları ortaya çıkarmıştır.

Bu değişim ve farklılaşma olguları ile birlikte geleneksel bakış açıları tartışılmaya ve toplumsal talepler değişmeye başlamıştır. Yeni sağ ideolojilerin iktidara gelmesi, küreselleşme olguları ile eş zamanlı olarak:

- Devletin küçültülmesi ve sınırlandırılması
- Kamu yönetiminin rolünün yeniden tanımlanması
- Merkeziyetçiliğin yumuşatılması ve yerelleşme
- Özelleştirme programlarının uygulanması
- Demokratik yönetim
- Kamu işletmeciliği anlayışının benimsenmesi

politikaları uygulamaya konularak mevcut ulus-devlet dönüşmeye zorlanmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkeler için bu süreç gelişmiş ülkeleri yakalamak, mevcut yapıları dönüştürmek için mucize fırsat olarak sunulmuş, küreselleşme olgusu ile beraber gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki uçurumun kapanacağı kapitalist sermayenin söz konusu ülkelere istihdamı arttıracak yatırımlar yapacağı öne sürülmüştür. Fakat süreç tam tersine işlemiş, sermaye hareketleri gelişmiş ülkelere doğru daha yoğun biçimde akmaya başlamıştır.

Küreselleşme terimi sözcük olarak dünyanın bütünleşmiş tek bir pazar haline gelmesini ifade etmektedir. Küreselleşme olgusunun gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelerin zenginliğinden daha fazla pay alacağı ve daha eşitlikli, daha katılımcı bir model önermesine rağmen uygulamaların sonucu olumsuz olmuş, gelişmemiş ülkelerdeki kaynaklar gelişmiş ülkelere akmaya devam etmiştir. Yine özelleştirme politikaları sonucu, işsizlik artmış, sendikasılaştırma yaygınlık kazanmıştır.

Bu tartışmalar kısa süre sonra Türkiye'de de gündeme gelmiş 1983-1991 yılları arasındaki iktidarlar açıkça bu sürece destek vermişler, sürecini önündeki engelleri kaldırmak için Dünya Bankası, IMF öncülüğünde ve himayesinde yapısal uyarılama reformlarını uygulamaya başlamışlardır. İkinci olarak KİT'lerin acilen özelleştirilmesi benimsenmiştir Merkezi planlamadan vazgeçilerek projecilik esas alınmıştır. İhalecilik yöntemi benimsenerek, kamunun yerine getirmekle yükümlü olduğu bir kısım işler ve hiz-

metler özel sektöre devredilmiştir. Ayrıca yine bunlara bağılı olarak özel sektörleşme ve adem-i merkezileşme politikaları aşama aşama uygulamaya geçirilmiştir.

Boratav'ın ifadesiyle, küreselleşmenin öne sürdüğü kutuplu yapının sona erdiği görüşü gerçekte ekonomik süreçlerde aynen devam etmekte ve bu mevcut yapı daha fazla eşitsizlik üretmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi küreselleşme olgusu kabul edilse de edilmese de inkar edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve diğer dönüşümlerle birlikte sermayenin serbestçe dolaşma (sıcak paranın dolaşımı) eğiliminin tüm ülkeleri etkilediği aşıkardır. Küreselleşme sürecinde ulus-devlet sorgulanıp tartışmaya açılırken bugün gelinen noktada küreselleşmenin sanıldığı gibi öyle umut dolu bir gelecek vaatmediği, **demokratik-hukuk devletinin bu gerçeklik karşısında akıntıya kapılmadan öncelikle yönü belirlemesi gerektiği** fikri önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

Başkaya, Fikret, **Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleşme**, Öteki Yayınları, İstanbul, 1997.

Boratav, K, "Ekonomi ve Küreselleşme", **Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**, (Derleme:İşık Kansu), 1996, Kigem yayını

Boratav, K., Kepenek, Y. "Kamu İşletmeleri ve Özelleştirme Deneyimi: Sorunlar ve Politika Seçenekleri", **Toplum ve Bilim**, S.77, Yaz 1998, s.100- 133

Branden, Martin, **Özelleştirme Kamu Yararına mı?**, Türk Harb-İş Yayını, Ankara, 1994.

Doğru, Necati, "Beyin Pası Silicisi", **Sabah Gazetesi**, 19.4.1996, s. 8.

DPT, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler**, Ankara, 1995.

DPT, Yedinci BeşYıllık **Kalkınma Planı, Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşme**, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995.

Ekin, Nusret, "Değişim ve Sendikaların Geleceği", **Mercek**, S. 2, Nisan 1996, s. 18-35.

Ekin, Nusret, **Küresel Bilgi Çağında Eğitim, Verimlilik, İstihdam**, İTO Yayınları, İstanbul, 1997.

Ekin, Nusret, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği**, İTO Yayını, İstanbul, 1996.

Eroğul,Cem, "Ulus, Devlet ve Küreselleşme" **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, (Derleyen: Işık Kansu), KİGEM Yayını, Ankara, 1996, s. 39-50.

Ertuğrul, İlter, "Özelleştirmeden Sonra Kamu Yönetimi Nerede, **21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu**, TODAİE, Ankara, 1996.

Güler, B. Ayman, **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi**, TODAİE Yayını, Ankara, 1996.

Hırst,P., Thompson,G., **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Dost Yayınevi, Ankara, 1998.

Işıklı, Alparslan, "Sosyal Politika Açısından Küreselleşme", Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, (Derleyen: Işık Kansu), KİGEM Yayınları, Ankara, 1996, s. 61-70.

Işıklı, Alparslan, **Küreselleşme ve Demokratikleşme**, Mülkiyeliler Vakfı Yayını, Ankara, 1995.

Kazgan, Gülten, **Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen**, Altın Kıtıpları, İstanbul, 1997.

Kenichi, Ohmea, **Ulus-Devletin Sonu**, (Çev: Zülfi Dicleli), Türk Henkel Yayınları, İstanbul, 1996.

Kilci. Metin, **Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1984-1998)**, DPT Yayını. Ankara, 1998.

Knoke, William, **Cesur Yeni Dünya Gelecek İçin Bir Yol Haritası**, (Çev: Zülfi Dicleli), Türk Henkel Yayını, 1996.

Masceranhas, R.C. "Building on Enterprise Culture in the Public Sector: Reform of the Public Sector in Australia, Britain and New Zeland, **PAR**, V. 53, N. 4, s. 319-328.

OECD. Survey, Paris, 1989.

Osborne-Gaebler, **Reinventing Government**, Plume Books, New York. 1993.

Özsever, Atilla, "Küreselleşmenin Acı Faturası", **Milliyet Gazetesi**, 29.4.1996, s. 6.

Şaylan,Gencay, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Yayınevi, Ankara, 1995.

Şaylan, Gencay, "Küreselleşmenin Gelişimi", **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, (Deneyen: Işık Kansu), KİGEM Yayınları, Ankara, 1996, s. 9-18.

Timur, Taner, "Küreselleşme Kuram, İdeoloji ve Gerçekler", **Mark-sizm ve Gelecek**, Yaz 1996 a, s. 72-127.

Timur, Taner, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1996b.

Tutum, Cahit, **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayını Ankara, 1994.

Türk Harb-İş Sendikası Broşür, 1997, Özel Ek.

Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim, (Derleme), Toplumsal Araştırmalar Vakfı Paneller Dizisi, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1994.

Üstüner, Yılmaz-Keyman, Fuat, "Globalleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu", **Ekonomik Yaklaşım**, N. 17-18, Kış, 1995, s. 33-50.

Vidal, J., Devletler mi, Şirketler mi: Güç Kimin Elinde?" (Çev: U. Aktunç), **Yeni Yüzyıl**, 09.05.1997, s. 17.

Yıldızoğlu. Engin, **Küreselleşme ve Kriz**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1996.◆